

Ош мамлекеттик университети жана Б.Н.Эльцин атындагы Кыргыз-Россия
Славян университетине караштуу филология илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражасын коргоо үчүн түзүлгөн К 10.22.648
диссертациялык кеңештин изденүүчү Шабданалиев Нурбек
Аманбековичтин «У.Шекспирдин «Ричард III» чыгармасынын котормосуна
лингвопоэтикалык анализ» деген темада 10.02.20 – салыштырма-тарыхый,
типологиялык жана тектештирме тил илими адистиги боюнча филология
илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн
жазган диссертациялык ишине эксперттик комиссиянын мүчөсү ф.и.д.
К.Т.Джаманкулованын

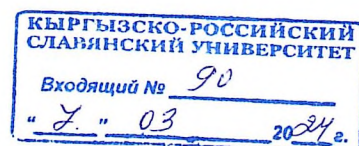
КОРУТУНДУ ПИКИРИ

Изилөөнүн актуалдуулугу. Учурда кыргыз тил илиминде котормо чыгармаларынын лингвопоэтикалык багытта изилдениши актуалдуу болуп эсептелет. Бул эмгекте биринчи жолу кыргыз тилинде У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги котормосуна лингвопоэтикалык анализ жүргүзүлгөн. У.Шекспирдин чыгармаларынын англис тилинен кыргыз тилине которуу процессиндеги лексикалык жана грамматикалык өзгөчөлүктөр анализге алынган, жалпы эле англис жана кыргыз дүйнөсүнүн тилдик сүрөтүнүн чагылдырылышы, автордук идея жана образдардын сыпатталышы лингвопоэтикалык анализдин чегинде аныкталган.

Поблеманы изилдөөнүн абалы жана изилдөөнүн жаңылыктары. Учурда кыргыз тил илиминде котормо чыгармаларынын лингвопоэтикалык багытта изилдениши актуалдуу маселелердин бири болуп эсептелет. Ал эми бүгүнкү күнгө чейин кыргыз тил илиминде У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги котормосуна лингвопоэтикалык анализ жүргүзүү колго алынган эмес. Ошондуктан изденүүчүнүн тандап алган темасы учурдагы актуалдуу темага арналган.

Диссертациялык иштин жаңылыгы төмөнкүлөр болуп саналат: кыргыз тил илиминде биринчи жолу У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги текстине лингвопоэтикалык талдоонун жүргүзүлүшү; котормодогу лексикалык жана грамматикалык трансформалардын түрлөргө ажыратылып мүнөздөлүп берилиши; тексттин курамындагы стилистикалык каражаттардын жалпылыктарынын жана өзгөчөлүктөрүнүн аныкталышы; трагедиядагы концептик чөйрөнүн, реалиялардын, символдордун көрсөтүлүшү жана сыпатталышы.

Изилдөөнүн теориялык жана методикалык жактан маанилүүлүгү. Илимий изилдөөнүн материалдарын иштин багытына ылайык лингвопоэтика, котормо маселелери боюнча жазылган илимий адабияттардын материалдары түзөт. Диссертациялык иш лингвопоэтика илиминин негизги маселелери, көркөм образды жана көркөм тексти

лингвопоэтикалык өңүттө изилдөөнүн теориялык негиздери, котормо текстке лингвопоэтикалык анализ жүргүзүүнүн предмети поэтикалык котормонун өзгөчөлүктөрү жөнүндөгү теориялык эмгектерге, андагы жалпы жоболорго негизделет (I: 1.1., 1.2, 1.3, 1.4, 1.5) жана У.Шекспирдин чыгармаларынын кыргыз тилине которулушу ушул лингвопоэтикалык багытта изилденет.

Диссертациянын алдына коюлган максатка ылайык, У.Шекспирдин «Ричард III» чыгармасына лингвопоэтикалык анализ жасоо үчүн бир катар методдор колдонулган. У. Шекспирдин аталган чыгармасынын англис тилиндеги варианты менен кыргыз тилине которулган текстине лингвопоэтикалык анализ лингвопоэтикалык стратификация методдору аркылуу, тактап айтканда, салыштырма, сыпаттоо, талдоо, топтоштуруу, анализ, синтез ж.б. методдорун колдонуу менен ишке ашкан. Изилдөөнүн бул методдорунун колдонулушу - илимий иштин методологиясынын алкагынын кеңири экендигинен кабар берет. Изилдөөнүн методологиялык базасын лингвопоэтика илиминин теориялык негизин түптөөгө чоң салымын кошуп, негизги түшүнүк аппаратын түзгөн А.Липгарт, З. Караева, А. Абдыкеримова, А. Ормонбекова сыяктуу окумуштуулардын эмгектери түзөт. Илимий иштин изилдөө материалдары катары У.Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын англис, орус жана андан кыргыз тилине которулган тексттер кызмат кылган (аталган чыгарманын кыргыз тилине которулушу Э. Иманкулова тарабынан ишке ашкан),

Диссертациялык иштин практикалык мааниси.

Аталган илимий ишти англис жана кыргыз тилдерин салыштырып изилдөөчүлөр, аталган тилдерди үйрөнүүчүлөр жана жогорку окуу жайларында салыштырма багыттагы атайын курстарды окутууда колдонууга болот. Жүргүзүлгөн илимий-изилдөөлөрдүн натыйжалары, тыянактары лингвопоэтика, котормо, типология боюнча окуу китеп, окуу куралдарын жазууда, сөздүктөрдү түзүүдө баалуу материал боло алат.

Изилдөөчүнүн алдыга коюлган проблемаланын чечилишиндеги салымы. Кыргыз тил илиминде биринчи жолу У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилине которулган текстине лингвопоэтикалык талдоонун жүргүзүлүшү; котормодогу лексикалык жана грамматикалык трансформалардын түрлөргө ажыратылып мүнөздөлүп берилиши; текстин курамындагы стилистикалык каражаттардын жалпылыктарынын жана өзгөчөлүктөрүнүн аныкталышы; трагедиядагы концептик чөйрөнүн, реалиялардын, символдордун көрсөтүлүшү жана сыпатталышы изденүүчүнүн алдыга коюлган проблемаларынын чечилишиндеги салымы болуп эсептелет. Тактап айтканда, бул диссертация изденүүчүнүн У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги котормосуна лингвопоэтикалык анализ жүргүзгөн талдоолорунун, иликтөөлөрүнүн натыйжасы болуп эсептелет.

6. Эксперименталдык жана көргөзмө материалдары.

Диссертациялык иштин эксперименталык жагы изденүүчүнүн III бапта (3: У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын котормосуна жасаган анализдеринен көрүнөт. Изденүүчү трагедиядагы негизги түшүнүктөр, адамдык табият маселелери, бийлик, баш ийүү, күрөшүү/кагылышуу, менменснүү ж.б. фреймдер аркылуу талдоого алган (3: 3.3, 3.4), англис тилинен орус тилине, андан кыргыз тилине которулган тексттер салыштырылып, таблицаларда берилген (3-бап: 101-102-бб.). У. Шекспирдин англис тилинде жазылган трагедиясындагы реалиялардын кыргыз тилинде берилишинде которуу ыкмалары колдонулган (3: 3.4.). «Ричард III» трагедиясындагы семиотиканын кыргыз тилинде туюндурулушу анализге алынып (3: 3.5), мисалдар англис, орус жана кыргыз тилдеринде таблицада берилип, салыштырылган (112,113,114-бб.). Изденүүчү Шекспирдин «Ричард III» трагедиясын лингвопоэтикалык өңүттө изилдөөдө экстралингвистикалык релевантуулардын котормодо колдонулушун, анын түрлөрүн (тарыхый, маданий, психологиялык, семиотикалык, когнитивдик, социалдык, прагматикалык) негиз кылып алган, алар англис тилинен орус тилине, андан кыргыз тилине которулган тексттер аркылуу талданган(3: 3.6) жана таблицаларда (128-140-бб.) салыштырылып көрсөтүлгөн.

7. Иштин жаңылыктары менен чыгарылган натыйжаларынын маанилүүлүгү. Илимий иштин жаңылыктары жана чыгарылган натыйжалары кыргыз тил илими, анын ичинде котормодогу лингвопоэтикалык изилдөөгө өзүнүн салымын кошот. Лингвопоэтикалык изилдөөнүн негизинде көркөм тексттин идеялык-көркөмдүк мазмуну жана эстетикалык табиятын түзүүдөгү салыштырма мааниси жана стилдик боёкчого ээ болгон тилдик бирдиктердин функциясы аныкталат. Көркөм текстти лингвопоэтикалык талдоо ыкмалары каармандын образын чечмелөөдө адабий жана лингвистикалык мамиленин ортосундагы ажырымдын жоюлушуна алып келет. Котормонун эквиваленттүүлүгү түп нуска тексттеги эстетикалык таасирдин мүнөзү менен шартталат. У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги котормосунда лексикалык грамматикалык трансформациялар өзгөчө орунду ээлейт. «Ричард III» трагедиясында бийлик, адам, белгилер жалпы мазмунду ээлейт жана дүйнөнүн тилдик сүрөтүн, каармандардын когнитивдик түшүнүгүн аныктап турат. «Ричард III» трагедиясындагы реалиялар жана семиотикалык белгилер кыргыз окурмандарынын дүйнө таанымына шайкеш келет.

8. Алынган натыйжалардын илимий жана практикалык мааниси. Аталган илимий иш англис жана кыргыз тилдерин салыштырып изилдөөчүлөр, аталган тилдерди үйрөнүүчүлөр жана жогорку окуу жайларында салыштырма багыттагы атайын курстарды окутууда колдонсо болот. Жүргүзүлгөн илимий-изилдөөлөрдүн натыйжалары, тыянактары

лингвопоэтика, котормо, типология боюнча окуу китеп, окуу куралдарын жазууда, сөздүктөрдү түзүүдө баалуу материал боло алат.

9. Диссертациянын мазмунун, тыянактарын баалоо. Илимий иш үч бапта ишке ашкан. Биринчи бапта изилдөөнүн илимий-теориялык негиздери тууралуу сөз болот (I: 1.1, 1.2, 2.3, 1.4, 2.5). Экинчи бапта У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын котормосун изилдөөнүн методологиясы жана негизги ыкмалары (II: 2.1, 2.2, 2.3) каралат. «Ричард III» трагедиясынын которулушунун лингвопоэтикалык өзгөчөлүктөрү үчүнчү бапта изилденип, (III: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6), натыйжалары чыгарылган. Изденүүчү У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын англис тилиндеги, орус тилинеги варианты менен кыргыз тилине которулган текстине лингвопоэтикалык анализ лингвопоэтикалык стратификация методдору аркылуу, тактап айтканда, салыштырма, сыпаттоо, талдоо, топтоштуруу, анализ, синтез ж.б. методдорду колдонуу менен ишке ашкан. Натыйжада, аталган диссертация изденүүчүнүн У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги котормосуна лингвопоэтикалык анализ жүргүзгөн талдоолордун, иликтөөлөрдүн натыйжасы болуп эсептелет.

10. Илимий стилистикалык жана логикалык өзгөчөлүктөрү. Изденүүчүнүн «У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги котормосуна лингвопоэтикалык анализ» аттуу диссертациялык эмгек илимий стилде ишке ашкан. «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги котормосуна жасалган лингвопоэтикалык анализ темага тиешелүү болгон методдорду колдонуу менен кеңири талдоого алынган жана белгилүү бир логикалык ырааттуулукта ишке ашкан.

11. Сын-пикир жана сунуштар. Диссертациялык ишке карата төмөндөгүдөй сын-пикирлерибиз, сунуштарыбыз бар:

Илимий иштин максаты - «У. Шекспирдин «Ричард III» трагедиясынын кыргыз тилиндеги котормосуна лингвопоэтикалык анализ жүргүзүү аркылуу англис тилинен кыргыз тилине көркөм текстти которуудагы лексикалык, грамматикалык, стилистикалык, тексттик жана концептуалдык өзгөчөлүктөрүн аныктоо» болуп эсептелет. Бирок иштин мазмунунда да, биринчи, экинчи, үчүнчү бап боюнча жыйынтыктарда да, жалпы корутундуда да тексттик жана концептуалдык өзгөчөлүктөр берилген эмес. Илимий иштин максатында белгиленген өзгөчөлүктөр иштин мазмунунан, жыйынтыктарынан жана корутундудан өз ордун табышы зарыл.

2. 1- жана 2-жоболорду кайрадан иштеп чыгуу зарыл деп эсептейбиз.

«Алынган натыйжаларынын илимий жаңылыгы» катары (5-бет) «тексттин курамындагы стилистикалык каражаттардын жалпылыктарынын жана өзгөчөлүктөрүнүн аныкталышы» деп берилген. Бирок илимий иштин «Трагедиядагы стилистикалык каражаттардын кыргыз тилине которулушу»

деген (3: 3.2, 83-96-бб.) бөлүгүндө стилистикалык каражаттардын жалпылыгы жана өзгөчөлүктөрү каралган эмес жана аныкталбаган.

4. Илимий иштеги «Трагедиядагы стилистикалык каражаттардын кыргыз тилине которулушу» (3: 3.2, 83-96-бб.) деген бөлүгүндө айрым сөздөрдүн котормолору гана оригинал менен салыштырылган (86-87-бб.), ал эми 87-92-беттеринде чыгармадагы метафоралар, эпитеттер, антитеза, параллелизмдердин ж.б. англис тилинде берилиши каралып, анын кыргыз тилиндеги котормолору берилген эмес, натыйжада алардын жалпылыктары, өзгөчөлүктөрү да талданган эмес.

5. «Поэтикалык котормонун өзгөчөлүктөрү» (I:1.5, 34-37-бб.) деген пунктта котормо маселелери (Караева: Комиссаров) каралат, бирок поэтикалык котормо тууралуу сөз болгон эмес.

6. Илимий иштин биринчи, экинчи, үчүнчү бап боюнча жыйынтыктарын, жалпы корутундуну кайрадан иштеп чыгуу зарыл.

7. Илимий иште пайдаланылган айрым адабияттарга, тиешелүү классификацияларга ссылжалар коюлган эмес: стилистикалык бирдиктердин классификациясы (12-б.), поэтикалык семантика (16-б.) ж.б. Ссылкаларды коюулушу зарыл: (30, 37, 84-бб.) ж.б. беттерде.

8. Иште кайталанып берилип калган жерлер бар: 122-124-бб.

9. Илимий иште орфографиялык, пунктуациялык, техникалык каталар арбын.

Жогоруда айтылган сын-пикирлер, сунуштар илимий иштин сапатын арттырат деген ойдобуз.

Издөнүүчү Шабданалиев Нурбек Аманбековичтин «У.Шекспирдин «Ричард III» чыгармасынын котормосуна лингвопоэтикалык анализ» деген темада 10.02.20 – салыштырма-тарыхый, типологиялык жана тектештирме тил илими адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык иши жогоруда айтылган сын-пикирлерди эска алуу менен коргоого сунуш кылынсын деген пикирдебиз.

Эксперттик комиссиянын мүчөсү ф.и.д.,
проф.милдетин аткаруучу

Джаманкулова К.Т.

Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин
кадрлар бөлүмүнүн башчысы

А.Жайнакова

06.03.2024

И. АРАБАЕВ атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин
КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ